

Unele aspecte lingvistice ale traducerii documentelor diplomatice cu referire la Convenția consulară între Ucraina și România

Natalia STRATANOVSKA

În urma adoptării Actului istoric cu privire la independența Ucrainei (24 August 1991) în fața Ministerului Afacerilor Externe au apărut obiective noi legate de recunoașterea Ucrainei din partea comunității internaționale, stabilirea relațiilor diplomatice cu state străine; în ordinea zilei era și necesitatea de a deschide reprezentanțe proprii diplomatice și consulare peste hotarele țării noastre.

Una din direcțiile apreciable ale politicii externe a statului ucrainean o constituie instaurarea relațiilor bilaterale viabile cu țările vecine, printre care este și România.

Trebuie să menționăm că încă în aprilie 1918 cu venire la putere a hatmanului Pavlo Scoropadski statul ucrainean și-a inițiat activitatea misiunii diplomatice în România.

Însă cu toate că la ora actuală la MAE lucrează peste 2000 de angajați, iar pregătirea diplomatică o asigură câteva instituții de învățământ superior din Kiev, Lviv și Harkov, diplomații care cunosc limba română sunt foarte puțini. Asemenea situație a fost condiționată de un șir de împrejurări care au poziționat limba română printre limbi rare, alături de cea finlandeză, persană sau japoneză. Remedierii acestei stări de lucruri servesc după puteri Cursuri superioare de limbi străine pe lângă MAE care funcționează cu intermitențe încă din anul 1921.

Datorită acestor Cursuri indiferent de post și vârstă diplomații ucraineni au posibilitate de a-și perfecționa (gratuit) limba străină pe care o cunosc ori să înceapă învățarea unei limbi noi fără să părăsească sediul Ministerului.

O acuitate crescândă capătă problema cunoașterii unei sau altei limbi străine în cazul elaborării sau traducerii documentelor diplomatice. Pentru a efectua calitativ asemenea misie un diplomat trebuie să dea dovadă nu numai de cunoașterea profundă a limbii străine, ci și să fie priceput în particularitățile unei traduceri de acest fel.

În cercetare de față este întreprinsă încercare de a expune în linii generale particularități stilistice și lexicale ale Convenției consulare între România și Ucraina elaborată în limbile română și ucraineană în 1991.

Scopul principal al Convenției consistă în stabilirea și fixarea înțelegerilor bilaterale care reglementează raporturile de reprocitate între două Consulate în vederea înlesnirii și protejării drepturilor și intereselor cetățenilor din cele două țări.

Este cazul în care diplomații au nevoie să comunice cu partenerii lor într-un mod cât mai eficient pentru a-și atinge scopul, ceea ce în ultimă instanță contribuie la întărirea contactelor între țările menționate.

Oricărui specialist în dreptul internațional Convenția consulară ca obiect de traducere îi oferă posibilitatea de a demonstra arta stăpânirii normelor lingvistice specifice genului, deoarece acest tip de document reprezintă una dintre formele concrete de manifestare a limbajului diplomatic. Intruchipând un act juridic rolul căruia este cel de a reglementa, Convenția posedă toate atributele stilului oficial. Folosirea tocmai acestui stil îi impun condiții destul de specifice de activitate în domeniul diplomatic care obligă la exactitatea formulelor și inadmisibilitatea oricăror ambiguități care pot să cauzeze o interpretare incertă, imprecisă a documentului diplomatic, fiindcă chiar și neînsemnată inexactitate în formulare este în stare să provoace o neînțelegere.

Deci, sfera oficială de aplicare a Convenției consulare condiționează caracterul ei prin excelență oficial, la ce contribuie structura bine organizată a documentului: Convenția este alcătuită din scurtă prefață în care se relevă scopul acestui act juridic și 6 capitole. Toate capitolele sunt împărțite în articole; fiecare din articole își are câte-un număr de ordine și câte-un titlu. Articolele constă dintr-un număr de paragrafe și subparagrafe. Așa, încât textului, ca unui document diplomatic bilateral, este caracteristică o alcătuire standartizată făcută după șablon.

Reprezentând un act de orientare juridică, Convenția este înzestrată cu o logică distinctă care se manifestă în pedantică coerență în expunerea conținutului fiecărui articol. Nu putem să nu relevăm că repetarea anumitelor forme și construcții gramaticale se arată ca un procedeu important organizatoric al textului. Numeroase articole încep cu o propoziție afirmativă constatatoare în continuarea căreia după două puncte urmează enumerarea paragrafelor care toate, fără nici o excepție, încep cu un verb la conjunctivul prezent (ceea ce în limba ucraineană se traduce cu verbul la infinitiv) – această enumerare cuprinde de la două până la cinci forme de conjunctiv ca la exemplul următor din art.10 :

Funcționarul consular are dreptul:

să elibereze pașapoarte și alte documente de călătorie cetățenilor statului trimițător, să le reînnoiască, să le prelungească, să facă mențiuni sau să le anuleze.

Repetarea anumitei forme gramaticale ca rezultatul sistematizării unui ansamblu de procedee lingvistice investește integritatea în expunerea materiei.

Același scop îl îndeplinește sintaxa cam complicată a documentului. Iată cum arată paragraful 4 al art. 16:

dacă un cetățean al statului trimițător are sau pretinde a avea drept de moștenire asupra unei succesiuni în statul primitor, însă nici el și nici reprezentantul său nu pot să ia parte la dezbaterile succesiunii, funcționarul consular poate, personal sau prin locțiitorul său, să-l reprezinte pe acest cetățean în fața tribunalului ori altor autorități competente ale statului primitor.

În mai multe articole din Convenția consulară sunt folosite cu precădere propozițiile de subordonare, printre propozițiile subordonate predomină cele condiționale ca la exemplul citat.

Propozițiile simple care se întâlnesc frecvent în document sunt amplificate prin părți de propoziție omogene, exprimate de substantive, la rândul lor, amplificate de construcții participiale, – drept urmare, avem de a face cu propoziții simple, dar prelungite considerabil. De exemplu, paragraful 4 al art. 1:

„funcționar consular”, înseamnă consul general, consul, viceconsul, agent sau atașat consular, însărcinat să exercite funcții consulare.

Modurile de traducere în limba ucraineană a construcțiilor participiale sunt destul de stabile, căpătând forma de propoziții analitice – mai ales – de cele subordonate atributive în care conjunctivul prezent românesc, urmând după participiul trecut, de obicei se traduce ori printr-un substantiv deverbal (ca la exemplul nostru : românescul „însarcinat să exercite funcții consulare” este redat prin «якому доручено виконання»), ori prin construcție impersonală («якому доручено виконувати») cu verbul la infinitiv – ambele forme mențin aceeași semnificație.

Diversitatea felurilor de redare în limba ucraineană a participiului prezent (a gerunziului) ar putea constitui tema unei cercetări aparte. Vom exemplifica în continuare numai câteva modalități care se întâlnesc în textul Convenției.

1. Art.1, par.10 :

„cetățean al statului trimițător „înseamnă orice persoană fizică având cetățenia statului trimițător.

În limba ucraineană construcția gerunzială este tradusă prin propoziție subordonată condițională, ceea ce în varianta ucraineană a transformat propoziție simplă din text românesc în propoziție de subordonare :

«громадянин акредитууючої держави» означає будь-яку фізичну особу, яка належить до акредитууючої держави».

2. Art. 15:

„[...] la cererea postului consular acestea (autoritățile competente) îi vor pune la dispoziție un certificat de deces ori o copie a altui document confirmând decesul”.

În acest caz gerunziul este înlocuit de conjuncția ucraineană „щодо” în sens de «який», «що стосується», dar calitatea atributivă a gerunziului rămâne evidentă.

«[...] на вимогу консульської установи вони (компетентні органи) надають їй свідоцтво про смерть або інший документ щодо смерті».

3. Art. 34, par. 1/в:

„[...] intentate de un terț pentru o pagubă rezultând dintr-un

accident”.

Gerunziul ca forma participiului prezent este tradusă în ucraineană prin intermediul participiului trecut care tot posedă diminsiunea atributivă:

« [...] позовів, порушених третьою особою за шкоду,
заподіяну в результаті нещасного випадку».

4. Capitolul 6. Dispoziții finale.

„[...] ambele texte având aceeași valoare”.

Ucrainește: «причому обидва тексти мають однакову силу».

Această variantă a traducerii ucrainene a gerunziului nu mai exploatează calitatea acestei părți de vorbire de a-și pierde uneori proprietățile verbale și de a se întrebuița în funcție de atribut față de substantiv, deoarece în cazul citat gerunziul românesc se traduce în ucraineană nu ca o formă verbală, ci ca un verb de sine statător «мають».

Prezența în textul Convenției consulare a Capitolului 1 care se numește „Definiții” la prima vedere ține de particularitățile ei structurale, dar cu toate acestea, după conținut acest capitol al Convenției se apropie de un dicționar explicativ specializat în lexicul diplomatic. Ca să nu apară interpretări eronate și să fie exclusă terminologia ezitantă care își pierde astfel caracterul normativ, la capitolul „Definiții” fiecare noțiune este tratată ca termen care își păstrează valabilitatea în cadrul documentului concret, deoarece definițiile nu reprezintă altceva decât explicarea exhaustivă a noțiunilor care de repetate ori vor figura în textul documentului. Să exemplific :

„Post consular „înseamnă orice consulat general, consulat, vice-consulat ori agenție consulară”.

Traducerea substantivului românesc „post” ca «установа» în ucraineană demonstrează cât de hotărâtor este factorul contextului, tema documentului de care în mare măsură depinde încărcătura semantică, sensul logic al lexicului terminologic. Totodată, sensul unui sau altui cuvânt în cadrul contextului diplomatic și în afara acestuia poate să difere considerabil.

Dicționar Român-Rus [2] sub redacția lui Gh. Bolocan conține aproape 60.000 de cuvinte. Din 7 sensuri ale cuvântului „post”, nici printre zeci de îmbinări cu acest cuvânt nu există nici unul care ar corespunde substantivului ucrainean «установа» (rusește «учреждение»), dar tocmai acest sens este atribuit acestui substantiv însoțit de adjectivul „ consular” pe un tărâm limitat al Convenției consulare.

Alt model care se înscrie în această formulă poate servi traducerea în limba ucraineană a substantivului românesc „ membru” ca «працівник» :

„membru al personalului de serviciu”
«працівник обслуговуючого персоналу».

Asemenea cazuri sunt frecvente atât la nivelul unor noțiuni, cât și referitor la construcții mai complicate.

Obiectivele care stau în fața Convenției consulare ca unui document reglementar, precum și problemele pe care le examinează îi solicită nu numai un cadru stilistic bine determinat, ci și îi impun prevalarea anumitului tip de lexic care se prezintă ca unul din instrumentele care participă la definitivarea acestui stil.

Baza lexicală a Convenției o constituie lexicul curent cu ponderea importantă a termenologiei diplomatice și juridice – unui strat specific al lexicului profesional care domină documentele din domeniul dreptului internațional. Textul Convenției abundă în următoarele noțiuni:

„șeful postului consular,”
„circumscripție consulară,”
„imunitate diplomatică,”
„valiză diplomatică,”
„inviolabilitate diplomatică,”
„misiune diplomatică”.

Merită de remarcat că majoritatea structurilor sintagmatice sunt dotate cu adjectivele „consular” sau „diplomatic”, ceea ce cauzează apartenența acestor îmbinări de cuvinte cercului destul de restrâns al lexicului diplomatic.

Cel mai des termenii legați de un domeniu concret și folosiți în cadrul acestuia, se caracterizează printr-un singur sens și lipsa sinonimiei în cadrul domeniului respectiv, de exemplu:

„tutelă”,
„curatelă”,
„expirare”,
„persoane în cauză”,
„detenție preventivă”,
„persoanele contractante”,
„a rămâne în vigoare” .

Un fel de declinație de la această regulă o constituie definiția „statul primitor” pentru care în textul Convenției consulare există sinonimul „statul de reședință” – acești doi termeni similari se traduc în limba ucraineană într-un singur fel – «держава перебування».

Este firesc că un document din sfera dreptului internațional conține termenologia juridică care corespunde profilului tematic al mai multor articole ale Convenției, foarte diverse ca sens. De exemplu, art. 11 care se numește „Legalizări și autentificări” literalmente este plin de termeni juridici care fără complicații își găsesc echivalențe în limba ucraineană:

„persoana fizică sau juridică”,
„incompatibil cu legea”,
„a întocmi acte și documente”,

„a acorda, a prelungi, a anula vize”,
„a îndeplini funcții notariale”,
„a nu contraveni legilor și regulamentelor”,
„a priva de libertate”, -

respectiv, în ucraineană :

«фізична чи юридична особа»,
«несумісний з законом»,
«складати акти і документи»,
«надати, подовжити, анулювати візи»,
«виконувати нотаріальні функції»,
«не суперечити законам та нормам»,
«позбавити волі».

Textul aproape tuturor articolelor Convenției este înzestrat cu mai multe cuvinte și expresii care dincolo de limitele documentului diplomatic se dovedesc a fi neutrale, dar, pomenindu-se în mediul pur oficial, își dobândesc aceeași rezonanță oficială. Se au în vedere expresii, ca:

„a încheia căsătorii” – «реєструвати шлюби»,
„a se (a nu se) bucura de privilegii” – «користуватися привілеями»,
„a acorda ajutor și asistență” – «надавати допомогу і сприяння».

În privința ultimei structuri constatăm că folosirea predicatelor analitice în loc de cele alcătuite dintr-un singur cuvânt „a acorda ajutor” în loc de „a ajuta” – „a efectua control” în loc de „a controla” – tot face parte din dezideratele stilului oficial.

Foarte tipice pentru chipul oficial al acestui document sunt expresii șablon care satisfac cerințelor de precizie și economie lingvistică. Expresiile de acest fel își au poziția fixă, așezându-se la începutul paragrafelor:

„în legătură cu”,
„în dorința de”,
„în cazul în care”,
„în măsura în care”,
„în conformitate cu”,
„în exercitarea funcțiilor consulare”,
„în exercitarea drepturilor prevăzute”.

Contribuind la elaborarea unei structuri bine organizate a textului, în traducerea ucraineană unele din expresii șablon capătă gradul maxim de aproximație, de exemplu:

„în legătură cu” – «у зв’язку з»,
„în conformitate cu” – «згідно з»;

altele își schimbă structura formală:

„în dorința de” – «керуючись бажанням»,
„în vederea” – «маючи на меті».

Convenția consulară se distinge prin prezența în text a numeroaselor trimiteri la articole, paragrafe și subparagrafe, ca la art. 39:

„Obiectele menționate la subparagrafele „b” și „c” ale paragrafului 1 al acestui capitol nu trebuie să depășească cantitățile necesare pentru folosința personală a persoanei în cauză”.

«Предмети, згадані у підпунктах 2 і 3 пункту 1 цієї статті, не повинні перебільшувати кількості, необхідної для особистого користування відповідних осіб».

Se înscriu în canavaua documentului care aparține sferei dreptului internațional introducerea directă în text a locuțiunilor idiomatice din limba latină: „persona non grata”, curierul „ad-hoc”, „exequaturul”.

Folosirea caracterelor diferite, împărțirea textului în mai multe paragrafe care reprezintă enunțuri construite și denuminate în mod logic, titlurile capitolelor și articolelor – toate acestea înlesnesc perceperea și înțelegerea informației.

Ținând cont de volum mare al Convenției consulare care conține 34 de pagini, am evidențiat numai cele mai relevante aspecte ale acestui document diplomatic care sunt următoarele:

1. Convenția posedă o anumită structură compozițională și anumite formule de introducere și de încheiere, adică reprezintă un text cu structură fixă.

2. Textul Convenției este alcătuit cu contribuție specială a componentei termenologice: sunt folosite cu precădere unități lexicale și frazeologice aparținând limbajului juridic, adică termenii destinați comunicării într-un anumit sector al vieții socio-profesionale și anume, cel al dreptului internațional.

3. Textul Convenției are un caracter obiectiv, neutru, depersonalizat, distant, lipsit de manifestări atitudinale. Trăsături dominante ale Convenției sunt claritatea, exactitatea, succesivitatea în expunerea materiei.

Așadar, reprezentând unul din genurile limbajului scris diplomatic, alături de notă, comunicat, memorandum, acord, Convenția consulară răspunde cerințelor unui asemenea tip de document, încadrându-se în toate normele stilului livresc oficial.

Mă încumet să spun că însăși clasificarea distinctă a stilurilor funcționale are reputația problemei deschise, fiindcă îi stă în cale prezența în cadrul fiecărui stil a unor elemente și construcții comune, deci, stilurile nu există separat, ci conviețuiesc ca părțile componente ale aceluiași sistem, păstrând fiecare din ele, propriile particularități și criterii.

În încheiere este important de remarcat că reușita traducerii documentului, cum este Convenția consulară cu nivelul ei de complexitate, depinde direct de profesionalism și experiență a celui care este menit să realizeze în practică această

misiune dificilă, iar cunoașterea unor aspecte stilistice și lexicale ale mecanismului de traducere va asigura în oarecare măsură ocolirea unor obstacole lingvistice neașteptate.

Bibliografie

- Dicționar diplomatic: *Dicționar diplomatic*, București, Editura politică, 1979.
Dicționar Român-Rus: *Dicționar Român-Rus*, Moscova, Editura „Limba rusă”, 1980.
Dicționar român de neologisme: *Dicționar român de neologisme*, București, Editura Floarea darurilor, Editura Rotech Pro, 2000.

EINIGE LINGUISTISCHEN ASPEKTE der UBERSETZUNG von diplomatischen DOKUMENTEN am BEISPIE der KONSULARKONVENTION ZWISCHEN der UKRAINE und RUMANIEN

Im Rahmen der bilateralen Beziehungen zwischen der Ukraine und Rumanien stellt die Erreichung der Adaquanz bei der Übersetzung von einem diplomatischen Dokument eines solchen Schwierigkeitsgrades, der für die Konsularkonvention zwischen der Ukraine und Rumanien kennzeichnend ist, eine ausserordentlich schwierige Aufgabe dar. Im Aufsatz wird ein Versuch unternommen, die strukturbezogene Eigenart der Konsularkonvention zu analysieren, deren Zugehörigkeit dieses Dokuments zum Bereich des Völkerrechts bedingten stilistischen und lexikalischen Besonderheiten zu ermitteln.

Kiev, Ucraina